

Schriftlezing: Leviticus 19:1-4, 31-34 Hebreëen 11: 1-3,32-28, 12:1

Preek van de Leek, Noraly Beyer

"Tussen kruis en kalebas"

*Den ta booko lalwa sonde
Ye ye ye
Den fini sinki muye,
Den ta booko lalwa sonde
Ye ye ye*

Dit lied verhaalt over ranke, slanke vrouwen in het Surinaamse district Saramacca die op zondag naar de kostgrond zijn gegaan. De volgende dag zien anderen dat okerplanten vertrapt zijn.

Wat is er gebeurd?

Zendingen uit Duitsland en Nederland probeerden in Suriname zieltjes te winnen, met redelijk succes. Ze richtten zich op mensen en hun nazaten die tot slaaf waren gemaakt nadat ze ontvoerd waren uit Afrika. Met Bijbel en Kruis in de hand predikten ze dat de zondag een rustdag is.

De dag waarop je niet werkt.

Je gaat naar de kerk en overpeinst het leven.

Zoals wij nu doen.

Het is de dag des Heeren.

Of zoals het in Leviticus staat:

Gedenk den sabbat, dat gij die heiligt.

De jongedames uit Saramacca trokken zich daar waarschijnlijk niets van aan en gingen toch het land op.

Wat gingen ze doen?

De deskundigen die het Saramaccaans beheersen en kennis hebben van de Surinaamse geschiedenis, voor en na de slavernij, zijn het niet met elkaar eens. De een beweert dat gekerstende vrouwen de spot dreven met niet-gekerstende vrouwen omdat zij de zondagsrust niet in acht namen. De ander zegt dat het lied suggereert dat de dames voor hun plezier naar de kostgrond gingen om er op hun eigen manier een dag des heren van te maken. Weer een andere verklaring spreekt dit allemaal tegen, want waarom zou je je eigen okerplanten willen vernielen.. Op een zondag notabene.

De zondag...

Ik heb lang een hekel gehad aan de zondag. Een saaie dag waarop ik me mateloos kon vervelen en soms ook mateloos weemoedig werd.

Komt misschien omdat mijn vader op een zondag is overleden.

Wij woonden op Curacao en gewoontegetrouw bakte mijn vader elke zondag een taart of een koek zoals we dat ook wel noemen. Op die bewuste zondag bakte hij iets anders. Oliebollen, zei hij. Daar hadden wij nog nooit van gehoord. Toen hij klaar was in de keuken en de oliebolletjes op tafel stonden, ging hij liggen, op de koele tegelvloer bij de radio. Hij is nooit meer opgestaan.

Mijn moeder zag in zijn dood de symboliek van de oliebolletjes, die gegeten worden op de laatste dag van het jaar. En toen ik haar vertelde dat ik die zondagochtend in de tuin hinderlijk achtervolgd was door een grote zwarte vlinder, wist zij genoeg. Oliebollen en vlinder waren voortekenen geweest van de dood. Onzin, zou de pater later tegen haar zeggen. Ze haalde haar schouders op. Haar bijgeloof stond haar katholieke toewijding niet in de weg. Ze kon met gemak roomser zijn dan de paus terwijl ze ook geloof hechtte aan geesten, hun bestaan en hun boodschappen. Zo vertelde ze vaak smakelijke en spannende verhalen uit haar jeugd in Suriname. Bijvoorbeeld over hun wasvrouw die op een dag in het schemerdonker zomaar opeens op het erf stond, terwijl ze die dag niet hoefde te werken. In haar handen hield ze een lege wasmand. Ze zei niets, ze staarde alleen maar. Even later was ze verdwenen.

Niemand had haar zien komen. Niemand had haar zien weggaan. Twee dagen later was de wasvrouw dood. Ze was afscheid komen nemen, zei mijn moeder. Dat was goed, vertelde ze erbij. De doden moeten in vrede kunnen heengaan. Ze moeten jou, en jij moet hen, met rust laten. Maar soms heb je hen nodig, om dank te zeggen, om bijstand te vragen, want ze kunnen voorspraak doen bij God. Mijn moeder sprak daar openlijk over, maar ze reageerde heftig als ze geassocieerd werd met winti, de Afro-Surinaamse levensbeschouwing die verboden was voor katholieken en protestanten. Winti was afgoderij, zei ze. Het was geheimzinnig en gevaarlijk. Mensen gingen dan rare dingen doen. Daar wilde ze niks mee te maken hebben, *zei* ze.

Mijn vader was protestant. Mijn moeder katholiek .. Mijn moeder wilde graag in de katholieke kerk trouwen maar dat kon niet. Twee geloven op één kussen, daar slaapt immers de duivel tussen. Mijn moeder wist de pater over te halen om hun huwelijk toch in te zegenen. Als het niet in de kerk kon dan maar in de kapel. Goed, zei de pater, op voorwaarde dat de kinderen uit dit huwelijk een katholieke opvoeding krijgen.
Mijn vader vond het best.

Als rooms-katholiek meisje op Curacao was ik mijn hele jeugd verplicht om op zondag naar de Mis te gaan. Toen ik 7 jaar was mocht ik mijn Heilige Communie doen. Daarvan herinner ik me vooral de jeuk op mijn huid van de meters witte tule en kant waarvan mijn moeder een communicantenjurk plus sluier en diadeem had laten maken. Toen ik daarover klaagde, zei ze dat ze 100 Antilliaanse gulden had betaald om mij eruit te laten zien als een engel van God. Ik was er stil van dat ze zoveel geld had betaald voor een jurk waarin ik mij zo ongemakkelijk voelde.

Nu ik de Heilige Communie had gedaan, mocht ik voordat we zondag naar de kerk gingen niet eten en drinken. We moesten nuchter zijn voor de hostie, die de priester tijdens de mis op onze tong zou leggen. Dat was niet altijd even hygiënisch denk ik, later kregen we de hostie uitgereikt in onze handen. Ik begreep niets van de symboliek dat ik met de hostie het *Lichaam* van Jezus naar binnen kreeg. En waarom was de wijn, het symbool van het *bloed* van Jezus, alleen voorbehouden aan de priester?

De hostie smaakte naar niks, een stukje papier dat ik maar doorslikte, terwijl ik een kruis sloeg. Met de wijn was het iets beter gesteld, wist ik van mijn twee oudere broers die allebei misdienaar waren en af en toe in de sacristie stiekem een slok namen.

De paters, de fraters, de broeders en de zusters die met overgave hun missiewerk deden, vertelden dat het eten en drinken van het lichaam en het bloed van Jezus ons nader tot Hem zou brengen. Wij waren brave kinderen en gevoelig voor verhalen vol mysterie.

Het ging allemaal om het Geloof. Natuurlijk. Geloven in God, in die ene God wel te verstaan, die voor ons had geleden, voor ons aan het kruis had gehangen.

Het geloof legt immers de grondslag voor alles waarop we hopen,

Van huis uit ben ik dus katholiek opgevoed, niet met de Bijbel in de hand. Wel met de verhalen uit het Oude en Nieuwe Testament. Jona en de walvis, de barmhartige Samaritaan, Maria die plotseling een engel ziet die haar vertelt dat ze een kind van God zou krijgen.

In december kreeg de kerststal een prominente plaats in onze woonkamer, of voorzaal zoals we op Curacao zeiden. We vierden de geboorte van het kindje Jezus en konden niet genoeg krijgen van de verhalen over de wonderen die hij op latere leeftijd zou verrichten. Wandelen over water. Doden tot leven wekken. Mensen die al jaren ziek waren genezen. Hij kon van vijf broden duizenden mensen laten eten. En als HIJ kwaad werd liet hij miljoenen sprinkhanen los, of luizen en kikkers.

Verhalen die zeer tot mijn verbeelding spraken.

Verhalen om van te smullen. Vind ik nu nog.

Toch konden al deze verhalen mij niet in de kerk houden. Nadat mijn vader was overleden had mijn moeder mij gestuurd naar Nederland. Naar het katholieke internaat van de zusters Ursulinen in

Roermond. Meer nog dan in mijn ouderlijk huis werd ik daar gewassen en gestreken met het katholieke geloof en bijhorende rituelen. Ik leefde in een klooster omringd door vrouwen die getrouwd waren met de Heer en met strenge hand de opvoeding van orde en regelmaat handhaafden. Met de dagelijkse gang naar de kapel.

Met verwijten dat je een kind van de duivel was als je de regels ontdook.

Met dreigementen dat God alles ziet en dat je in het vagevuur of erger in de hel kon belanden als je geen braaf kind was.

Kortom, een leven met veel ge-boden en ver-boden, waar je zelf niks over te zeggen had.

Na 5 jaar kreeg ik mijn diploma van de middelbare school.

Ik nam afscheid van het internaat en heb toen ook direct het katholieke geloof afgezworen.

Ik was overvoerd geraakt.

Jaren lang wilde ik niet herinnerd worden aan het leven op de kostschool en liep ik met een grote bocht om kerk en kapel heen als die mijn pad kruisten.

Het leven van een heiden beviel me goed.

Ik leerde een man kennen uit een gereformeerd gezin die zelf ook leefde als een heiden. We besloten te trouwen. En toen ging het bloed kruipen waar het niet gaan kan. We bezegelden ons verbond in Delft, in de studentenkapel. Ons eerste kind is gedoopt door een protestantse dominee. Ons tweede door een katholieke priester.

We verhuisden naar Suriname.

Ondanks alle politieke drama's daar willen we hier wel eens vergeten dat de vele verschillende bevolkingsgroepen in Suriname redelijk vreedzaam naast elkaar leven.

En dat een multi-etnische samenleving niet per se een failed state oplevert. Dit terzijde.

Suriname heeft voor zijn oppervlakte van 4 keer Nederland relatief weinig inwoners. Iets meer dan een half miljoen. Toch herbergt het land alle grote religies van de wereld en pronkt het graag, en terecht, met het broederlijk naast elkaar staan van een synagoge en een moskee in het centrum van de stad. Aldus kreeg ik in Suriname volop de gelegenheid om kennis te maken met andere religies. Onze burens waren Hindoes, Moslims, Joden, Chinezen, Indianen en Marrons die we toen nog bosnegers noemden. Vooral deze laatsten zijn aanhangers van het wintigeloof en van hen komt het ritueel waarmee deze dienst begon.

De winti-prés zoals de rituele dansbijeenkomsten genoemd worden om in contact te komen met voorouders en goden, zijn vaak 's avonds op afgelegen plaatsen buiten de stad.

De dansers kunnen in trance raken als de geesten bezit nemen van hun lichaam. Allemaal elementen waar een rechtgeaarde katholiek of protestant van gruwet. Genoeg reden voor missionarissen en predikanten om juist deze mensen te willen bekeren en hun Afrikaanse geloofstradities te vernietigen. Ze hadden redelijk succes. Zowel Indianen als marrons in het binnenland lieten zich gewillig kerstenen. Ze kregen er ook wel iets voor terug, onderwijs, gezondheidszorg, vriendschap.

Maar ondertussen bleven ze wel trouw aan hun eigen godsdienst. Ze dienden het kruis met de kalebas in de hand, of omgekeerd.

Tot begin vorige eeuw was het officieel verboden om het eigen geloof te beoefenen op straffe van de dood.

"Laat je niet in met afgoden en maak geen godenbeelden. Raadpleeg geen geesten en schimmen van doden. Wie zich tot hen wendt verontreinigt zichzelf".

De zendelingen kenden hun bijbel.

Tegelijk lees ik in de brief aan de Hebreëen dat wij omringd zijn door een menigte of, ook mooi gezegd, een *wolk*, van geloofsgetuigen, die ons zijn voorgegaan. Zijn die dan zo anders dan de voorouders van de wintigelovigen en van andere volken die met voorouderverering leven?

"O God, die droeg ons voorgeslacht in nacht en stormgebruis, in tegenspoed en kruis, zongen we net.

De Bijbel refereert even zo vaak aan mensen uit vroegere tijden, die ontberingen hebben doorstaan; bespotting, geseling, arrestatie, gevangenschap. Alles om terecht te komen in de heerlijkheid van God.

En dan de beelden die Bijbelteksten oproepen wanneer er oorlogen worden gevoerd. Steniging en moordende zwaarden. Even weerzinwekkend als bijv. de foto deze week in de krant van extremistische moslims in Pakistan die alsnog de dood eisen van Asia Bibi wegens godslastering. Ik weet dat ik niet alles door elkaar mag halen en dat ik het allemaal in zijn context moet bekijken. Maar toch.

Toen ik voor de eerste keer een winti pré meemaakte ging mijn hart open. Ik had niet eerder meegemaakt dat een mens zo intensief contact kan krijgen met iets dat onzichtbaar is: voorouders, andere overleden geesten, moeder aarde...

Ik zag dat hun ziel gezuiverd werd. Al was het voor het moment.

Heb ik mij nu bekeerd tot het wintigeloof?

Ben ik weer katholiek geworden?

Nee.

Ik wil niet kiezen tussen kruis en kalebas.

Het heen en weer pendelen van de een naar de ander bevalt mij goed.

Het intensiveert juist mijn zoektocht naar de zin van het leven.

Ik hoor mezelf vaak zeggen: God wat is dit mooi. God wat is dit goed. God, wat is dit lelijk. Een Godverdomme ontglipt me ook wel eens. Ik bijt nu direct op mijn tong. Ik wil niet vloeken in deze kerk, die mij zo gastvrij heeft binnen gelaten.

Lang geleden had ik een werkgever die zich na heel wat ontberingen in zijn leven, bekeerd had. Hij nam mij op een dag terzijde en verzocht mij of ik in elk geval in zijn bijzijn op mijn woorden wilde letten. Dat deed ik. Met alle respect. De naam van God was hem heilig. *Hij* kon er niet tegen dat ik God als een stopwoord gebruikte en *ik* wilde mijn werk niet kwijt. Niet veel later won hij een grote prijs in de staatsloterij. In een klap was hij verlost van zijn financiële armoede. Hij zag dit als een teken dat zijn gebeden waren verhoord.

"God, dat heb je goed gedaan", riep ik enthousiast.

Daar was hij het dan wel mee eens.

Uit nieuwsgierigheid tikte ik op een dag het woord God achter het icq teken. Ik mocht niet verbaasd zijn, maar was het toch, toen ik de enorme hoeveelheid hits zag.

My God, dacht ik... zoveel mensen op de wereld zijn op zoek naar jou.

Ik werd er stil van en moest denken aan vriend Rob. Hij ontwikkelde een diepe weerzin tegen de katholieke kerk. Een paar jaar geleden was hij zonder vrouw en kinderen aan het werk in Bratislava en Riga. In de avonduren had hij tijd genoeg om zichzelf vragen te stellen over de zin van het leven. Cerebraal diepzeeduiken, noemde hij dat. Hij schreef zijn overpeinzingen op in brieven die hij me nu ter voorbereiding van deze preek weer gestuurd heeft. Na zoveel jaar herlas ik ze, met genoegen. Net als ik, is hij, toeval of niet, ook in Roermond, katholiek gepikt en gemazeld. Maar bij hem heeft dat ertoe geleid dat hij niets meer op heeft met priesters, missionarissen, imams, mullahs, goeroes, pandits, rabbi's, dominees en staretsen. Allemaal gidsen, zegt hij, die met de beste bedoeling mensen voorhouden wat mag en wat niet mag. En daarmee weinig ruimte laten voor ons, om zelf verantwoordelijkheid te nemen en antwoorden op de vraag naar de zin van het leven diep in onszelf te zoeken.

Dat is het, denk ik.

Ik ben een God in het diepst van mijn gedachten, schreef de dichter Willem Kloos in 1894. Het klinkt hoovaardig en hij werd er ook om verfoeid, sommigen vonden het zelfs godslasterlijk. Toch zeg ik het

hem meer dan 100 jaar later graag na. Temeer omdat ik het ons allemaal toe wens op zoek te gaan naar de troon in het binnenste van onze ziel, waar we naar ik hoop, dichterbij het mysterie van ons leven kunnen komen.

Fijn als we daarbij hulp kunnen krijgen.

Met mijn katholieke achtergrond kan ik u zeggen om te rade te gaan bij de engelen, de paladijnen en de boodschappers van God. Sinds mijn jeugd ben ik verknocht aan engelen. Ze beschermen en bewaken mij. Dat geloof heb ik behouden.

Onze voorouders kunnen ook heel wat voor ons doen.

Ze kunnen ons doorgeven hoe het was.

Ze kunnen ons leiden langs de heuvels en dalen, de bergen en bossen waar we doorheen moeten in ons leven.

Ze kunnen *ook* voorspraak doen bij God.

Dezelfde God als de God van de engelen?

Ja. Dezelfde.

En Hij of Zij, want wie zegt dat God een Hij is,

Hij of Zij dus, is ook dezelfde als de Hij of de Zij in andere religies.

Ik denk dat we in onze zoektocht naar de zin van ons leven veel licht kunnen gebruiken.

Licht dat hier in deze oude schuilkerk naar binnen komt.

Licht dat hiernaast in de Krijtberg kerk door de gebrandschilderde ramen schijnt en daar het kruis verlicht.

Het is hetzelfde licht dat vandaag in deze kerk gevangen is door de kalebas.